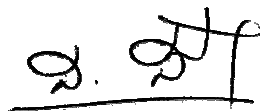

คำนำ

ปัจจุบันปริมาณสัตว์น้ำและสภาพแวดล้อมในทะเลสาบสงขลา ตกอยู่ในสภาวะเสื่อมโทรมลงเป็นอย่างมาก สืบเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ จากกรณีการกักเก็บน้ำจืดเพื่อการชลประทานที่จังหวัดพัทลุง ทำให้ปริมาณน้ำจืดไหลลงสู่ทะเลน้อยลดจำนวนลงเป็นลำดับ ทำให้ระดับน้ำในทะเลสาบและลำคลองหลายสายเกิดการตื้นเขินขึ้นทุกปี คุณภาพของน้ำในบริเวณเหล่านี้จะเปลี่ยนจากกร่อยเป็นเค็มในฤดูแล้ง แล้วส่งผลทำให้คุณภาพของน้ำเสื่อมสภาพลงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งขบวนการปล่อยน้ำเสียทิ้งลงในแหล่งน้ำดังกล่าว จากชุมชน โรงงานอุตสาหกรรมและการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลซึ่งมีอยู่หนาแน่นรอบทะเลสาบตอนนอก และปัญหาสำคัญที่มีความรุนแรงและเผชิญหน้าอยู่ในปัจจุบันโดยที่ยังไม่สามารถจะแก้ไขให้คล่องไปได้ คือการประมงด้วยเครื่องมือผิดกฎหมายชนิดที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำเศรษฐกิจอย่างร้ายแรง ได้แก่ โพงพาง อวนรุน ไชนั้ง ลอบยื่น จัควางครอบคลุมพื้นที่บริเวณทะเลสาบสงขลาตอนนอกมากกว่าร้อยละ 50 ปิดกั้นเส้นทางการอพยพย้ายถิ่นของสัตว์น้ำเศรษฐกิจนานาชนิด ที่ต้องเดินทางขึ้น-ลง ระหว่างทะเลสาบสงขลาและท้องทะเลเพื่อการวางไข่และเจริญเลี้ยงตัวในวัยอ่อน ต้องถูกจับขึ้นมาก่อนเวลาอันสมควร ปัจจัยดังกล่าวล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้สภาวะทรัพยากรสัตว์น้ำและสิ่งแวดล้อมทรุดโทรมลงอย่างต่อเนื่อง ผลจากการประเมินสภาวะทรัพยากรสัตว์น้ำ จากเครื่องมือประมงหลักที่ใช้ทำการประมงในทะเลสาบสงขลาตอนนอก ทะเลหลวงและทะเลน้อย รวมพื้นที่แหล่งทำการประมงไม่น้อยกว่า 653,775 ไร่ ในรอบ 10 ปี ที่ผ่านมพบว่าปริมาณสัตว์น้ำเศรษฐกิจนานาชนิดที่ถูกนำขึ้นมาใช้ประโยชน์ได้ลดจำนวนลง จากที่เคยจับได้ 11,346.6 ตัน/ปี ในปี 2527-2528 เหลือ 9,634.2 ตัน/ปี ในรอบปี 2537-2538 หรือลดปริมาณลงคิดเป็นปริมาณร้อยละ 21.63 นอกจากนี้ยังพบว่าสัตว์น้ำเศรษฐกิจนานาชนิดในอดีตที่เคยอยู่อาศัยในบริเวณน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็มซึ่งเป็นทรัพยากรที่สร้างรายได้ให้แก่ชาวประมงที่อยู่อาศัยโดยรอบทะเลสาบได้สูญพันธุ์หายไปหลายชนิดและจำนวนอีกหลายชนิดกำลังจะสูญพันธุ์ในระยะเวลาอันใกล้ ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบความยาวของสัตว์น้ำแต่ละชนิดที่จับได้จากเครื่องมือประมงหลักที่ใช้กันอยู่ มีขนาดความยาวลดลงเป็นลำดับ แสดงว่าความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำเศรษฐกิจแต่ละชนิดในทะเลสาบสงขลาอยู่ในสภาวะลดน้อยถอยลงตลอดมา ส่งผลกระทบทางสังคมโดยตรงต่อชาวประมงที่ยังชีพด้วยการประมงเป็นหลักต้องอพยพย้ายถิ่นฐานเปลี่ยนแนวทางชีวิตไปสู่อาชีพอื่นที่ห่างไกลไปจากครอบครัว เกิดปัญหาซ้ำซากทางเศรษฐกิจและสังคมคิดตามมา ดังนั้นรัฐบาลควรจะต้องเร่งดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาอันหลากหลายให้ทันเหตุการณ์ต่อการแก้ไขปัญหาทางสังคมเศรษฐกิจ ควบคู่ไปพร้อมกับการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำอันมีค่าดังกล่าว ให้กลับมามีอยู่ในสภาพที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีตที่ผ่านมา

(นายสกุล สุพงษ์พันธุ์)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

โครงการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำทะเลสาบสงขลา

1. ความสำคัญและปัญหาในทะเลสาบสงขลา

ทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งน้ำกร่อยที่มีความสำคัญมากที่สุดในภาคใต้ มีประชากรอาศัยอยู่โดยรอบทะเลสาบประมาณ 1.2 ล้านคน หรือร้อยละ 19 ของประชากรภาคใต้ หรือร้อยละ 79 ของประชากรในจังหวัดสงขลาและพัทลุง ทะเลสาบสงขลาครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 1,000 ตร.กม. โดยมีส่วนกว้างที่สุดประมาณ 20 กม. มีความยาวเหนือจรดใต้ประมาณ 100 กม. โดยทางนิเวศน์วิทยาแล้วสามารถแบ่งทะเลสาบออกเป็น 3 ส่วน คือ ทะเลน้อย ทะเลหลวง และทะเลสาบสงขลา โดยทะเลสาบทั้ง 3 ส่วน เชื่อมต่อกันโดยลำคลอง คือ ทะเลน้อย กับทะเลหลวงเชื่อมโดยคลองนางเรียม ส่วนทะเลหลวงกับทะเลสาบสงขลา เชื่อมต่อโดยคลองปากกรอ ทะเลสาบสงขลาเปิดออกสู่อ่าวไทยที่ ต.บ่อหยง อ. เมือง จ. สงขลา

ในอดีตทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง ปู นักวิชาการได้ประเมินว่าทะเลสาบสงขลาสามารถให้ผลผลิตสัตว์น้ำได้ปีละประมาณ 10,000 ตัน จากการที่ทรัพยากรประมงในทะเลสาบมีอยู่อย่างจำกัด และขาดแนวทางการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม เช่น มีการใช้เครื่องมือประมงมากเกินไป เช่น ลอบยื่น(ไชนั่ง) เครื่องมือบางชนิดไม่เหมาะสม เช่น อวนรุน อวนล้อม และโพงพานอกจากนี้ยังขาดมาตรการในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในทะเลสาบที่ชัดเจนเพียงพอ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทรัพยากรประมงในทะเลสาบปัจจุบันอยู่ในสภาพถดถอย จากการศึกษาพบว่า มีสัตว์น้ำหลายชนิดมีความชุกชุมลดน้อยลง เช่น กุ้งก้ามกราม สัตว์น้ำบางชนิดอาจจะสูญพันธุ์ไปจากแหล่งน้ำแล้ว เช่น ปลาตะคอก ปลาตะเพียนน้ำเค็ม ปลาแมว ปลากระแหทอง ปลาตุ้ม ปลาพรหมหัวเหม็น ส่วนสัตว์น้ำที่พบอยู่ในปัจจุบันก็มีขนาดเล็กกลงกว่าในอดีตอย่างมาก

ทะเลสาบปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ในหลายรูปแบบ เช่น การใช้น้ำเพื่อการกสิกรรม ใช้ในกิจกรรมประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นแหล่งอนุรักษ์สัตว์ป่า นอกจากนี้ยังใช้เป็นแหล่งรองรับน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนบ้านเรือน การใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ที่กล่าวเบื้องต้น พบว่าน้ำทิ้งชุมชนได้ไหลลงสู่ทะเลสาบโดยผ่านคลองอู่ตะเภา คลองพะวง คลองลำโรง คลองลำป่า คลองระโนด คลองสทิงหม้อ และมีชุมชนใหญ่ๆ 4 ชุมชนที่อยู่ริมฝั่งทะเลสาบ ได้แก่ ชุมชนตำบลทะเลน้อย ชุมชนอำเภอปากพะยูน ชุมชนอำเภอเมืองสงขลา ชุมชนตำบลหัวเขา-สทิงหม้อ โรงงานอุตสาหกรรมเป็นแหล่งของเสียที่สำคัญในพื้นที่โดยรอบทะเลสาบ จากการสำรวจพบว่า มีโรงงานอุตสาหกรรม 1,763 โรง อยู่ในเขตจังหวัดสงขลา 1,077 โรง อยู่ในเขตจังหวัดพัทลุง 686 โรง คิดเป็นปริมาณ บี.โอดี. ในน้ำทิ้งรวมกันประมาณ 30,000 กิโลกรัม/วัน

การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เป็นที่ยอมรับว่าการเลี้ยงกุ้งได้ปล่อยน้ำทิ้งที่มีสารอาหารและสารอินทรีย์อยู่สูงลงในแหล่งน้ำธรรมชาติ การเพิ่มพื้นที่การเลี้ยงกุ้งกุลาดำใน

ทะเลสาบโดยไร้การควบคุมพื้นที่การเลี้ยงที่เหมาะสมจะก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสียตามมา ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอื่นๆ และการประมงในทะเลสาบ โครงการนี้มีเป้าหมายในการหาแนวทางและวางแผนในการฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมประมงในทะเลสาบสงขลา เนื่องจากสถานะของทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมประมงในทะเลสาบอยู่ในสถานะเสื่อมโทรมมาก ถ้าสถานการณ์เป็นอยู่เช่นนี้โดยมิได้รับการปรับปรุงและแก้ไขอย่างทันที่ อาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชากรโดยรอบทะเลสาบเป็นอันมาก ดังนั้นควรที่จะมีมาตรการการใช้ประโยชน์และพัฒนาอย่างมีระบบในส่วนต่างๆ ของทะเลสาบ

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อจัดการการใช้ทรัพยากรประมงอย่างยั่งยืน
2. เพื่อพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง
3. เพื่อติดตามและตรวจสอบสภาพแวดล้อมทางน้ำในบริเวณแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
4. เพื่อสร้างจิตสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไปในเรื่องในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง

3. เป้าหมายของโครงการ

- 3.1 เพื่อจัดการทรัพยากรประมง และสิ่งแวดล้อมในแหล่งน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น มีผลผลิตสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นจากเดิม 5 %
- 3.2 เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของชาวประมงโดยรอบทะเลสาบสงขลาให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม 15 %
- 3.3 เพื่อรวบรวมข้อมูลและจัดทำระบบสารสนเทศทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมประมงในทะเลสาบสงขลา

4. พื้นที่ดำเนินการ

พื้นที่บริเวณรอบทะเลสาบสงขลาครอบคลุมพื้นที่ 2 จังหวัด คือ สงขลา และพัทลุง

5. ระยะเวลาดำเนินการ

1 ปี (ตุลาคม 2543 – กันยายน 2544)